

Tisková zpráva

Porozumění pojmům „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do“ – Potraviny 2024

- ⊙ Naprostá většina (82 %) české veřejnosti používá správně označení „Spotřebujte do...“ oproti tomu význam minimální trvanlivosti je méně jasný a zná jej jen asi polovina (51 %) občanů, více než dvě pětiny (44 %) mu přisuzují stejný význam jako údaj „Spotřebujte do“.
- ⊙ Od roku 2017 obeznámenost české veřejnosti s pojmem „minimální trvanlivost“ roste.
- ⊙ Při nakupování se podle pojmu „Spotřebujte do“ rozhoduje 81 % občanů, podle pojmu „Minimální trvanlivost“ pak 85 %.
- ⊙ Potraviny po uplynutí doby „Minimální trvanlivost“ alespoň občas spotřebovává 81 % dotázaných a po datu použitelnosti („Spotřebujte do“) pak 67 %. V obou případech jde o nárůst v porovnání s předchozími výzkumy.

Zpracovala:

Naděžda Čadová

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

Tel.: 210 310 588; e-mail: nadezda.cadova@soc.cas.cz

Do speciálního výzkumu Potraviny 2024 realizovaného CVVM SOÚ AV ČR byl zařazen blok otázek zaměřující se na obeznámenost české veřejnosti s pojmy „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do“. Význam těchto pojmů je často zaměňován i přesto, že jsou poměrně důležitým faktorem při nakupování potravin a jejich spotřebě. Dle výzkumu v zemích EU se ukázalo, že až 10 % z celkového objemu vyplývaných potravin, tedy 8,8 milionu tun, je způsobeno tím, že spotřebitelé těmto pojmům nerozumí.¹

Státní zemědělská a potravinářská inspekce udává, že datum minimální trvanlivosti se používá pro označení potravin, které se rychle nekazí a jsou trvanlivé (např. těstoviny, konzervy, sušenky, atp.). Obecně se uvádí, že potraviny lze bezpečně konzumovat i po uplynutí tohoto data za předpokladu, že jsou skladovány v požadovaných podmínkách a není poškozen jejich obal. Nejsou tedy po uplynutí tohoto data zpravidla závadné, ale nelze již ručit za jejich chuťové a výživové kvality.²

Oproti tomu označení „Spotřebujte do“ je také někdy označováno jako datum použitelnosti. Potraviny s tímto označením zpravidla podléhají rychlé zkáze a musí se zkonsumovat v brzké době. Mezi takové potraviny patří např. mléčné výrobky, ryby, chlazené maso, výrobky studené kuchyně, atp. Potraviny, kterým projde toto datum, již nejsou považovány za bezpečné a mohou být zdravotně závadné.³

Existuje i skupina potravin, které nemusí být označeny ani datem minimální trvanlivosti ani datem použitelnosti. Mezi takové potraviny je řazeno čerstvé ovoce a zelenina, houby, lihoviny a další alkoholické nápoje s obsahem alkoholu nejméně 10 % objemových, víno, žvýkačky, ocet, atp.⁴

¹ EU. 2018. *Market study on date marking and other information provided on food labels and food waste prevention*. ISBN: 978-92-79-73421-2. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/fw_lib_srp_date-marking.pdf

² <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

³ <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

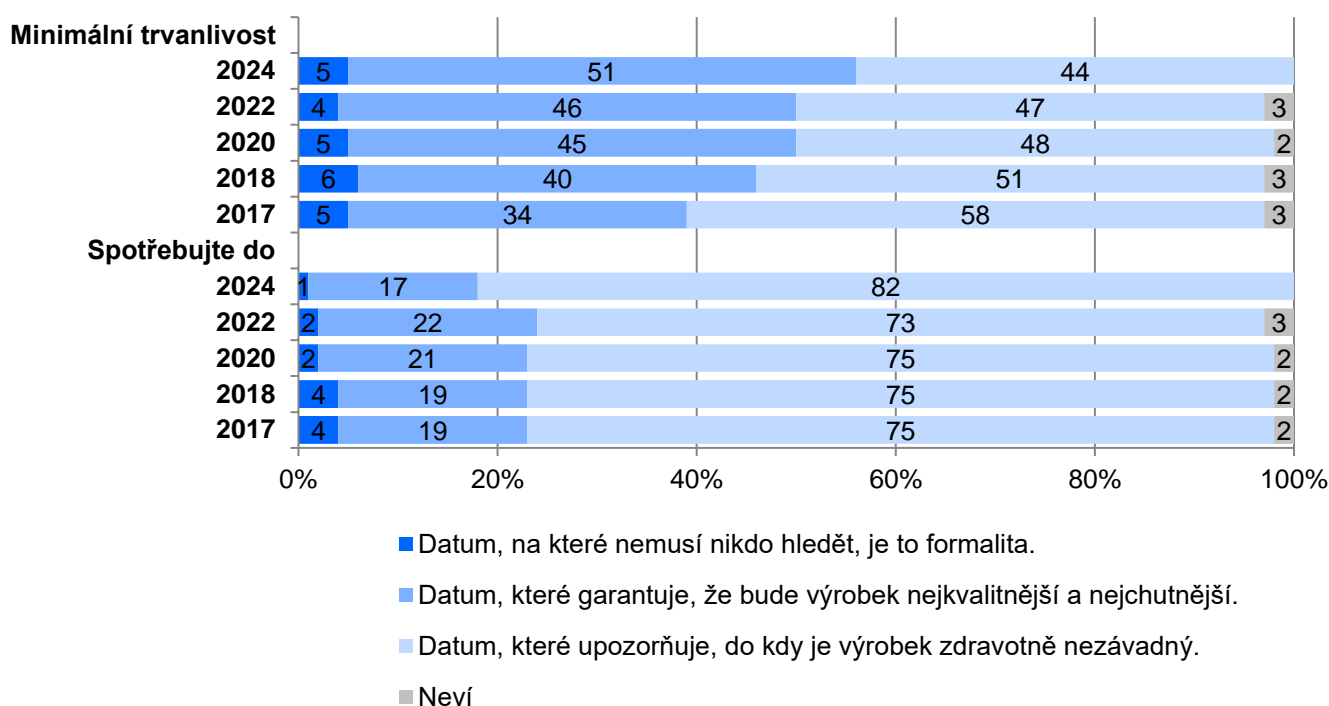
⁴ <http://www.szpi.gov.cz/clanek/datum-minimalni-trvanlivosti-a-datum-pouzitelnosti.aspx>

Pokud se podíváme na to, jak tyto pojmy rozlišuje česká veřejnost (viz graf 1), vidíme, že v případě označení „Spotřebujte do“ si naprostá většina (82 %) dotázaných správně spojuje jeho význam se zdravotní nezávadností výrobku. Pro necelou pětinu (17 %) je pak vyjádřením lhůty, ve které bude výrobek nejkvalitnější a nejchutnější. Pouze 1 % respondentů jej považují za formalitu bez hlubšího významu pro spotřebitele.

Datum minimální trvanlivosti vnímají více než dvě pětiny (44 %) české veřejnosti jako ukazatel zdravotní nezávadnosti potravin, jinými slovy mu přisuzuje stejný význam jako údaji „Spotřebujte do“. Více než polovina (51 %) lidí jej pak správně označuje jako datum, které garantuje, že výrobek bude nejkvalitnější a nejchutnější. Pouze malá část (5 %) respondentů jej vnímá jako nepodstatnou informaci, která má pouze formální význam.

Správnou znalost pojmu „Minimální trvanlivost“ uváděli častěji lidé s vysokoškolským vzděláním, znalost je rovněž vyšší u mužů, lidí ve věku 20 až 39 let a těch, kteří hodnotí životní úroveň své domácnosti jako špatnou. V případě pojmu „Spotřebujte do“ nebyly z hlediska pohlaví, věku či životní úrovně zaznamenány žádné výrazné rozdíly, obeznámenost je ale také o něco vyšší u lidí s vysokoškolským vzděláním.

Graf 1: Jaký je význam označení „minimální trvanlivost“ a „spotřebujte do“ (v %)?⁵

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, Potraviny.

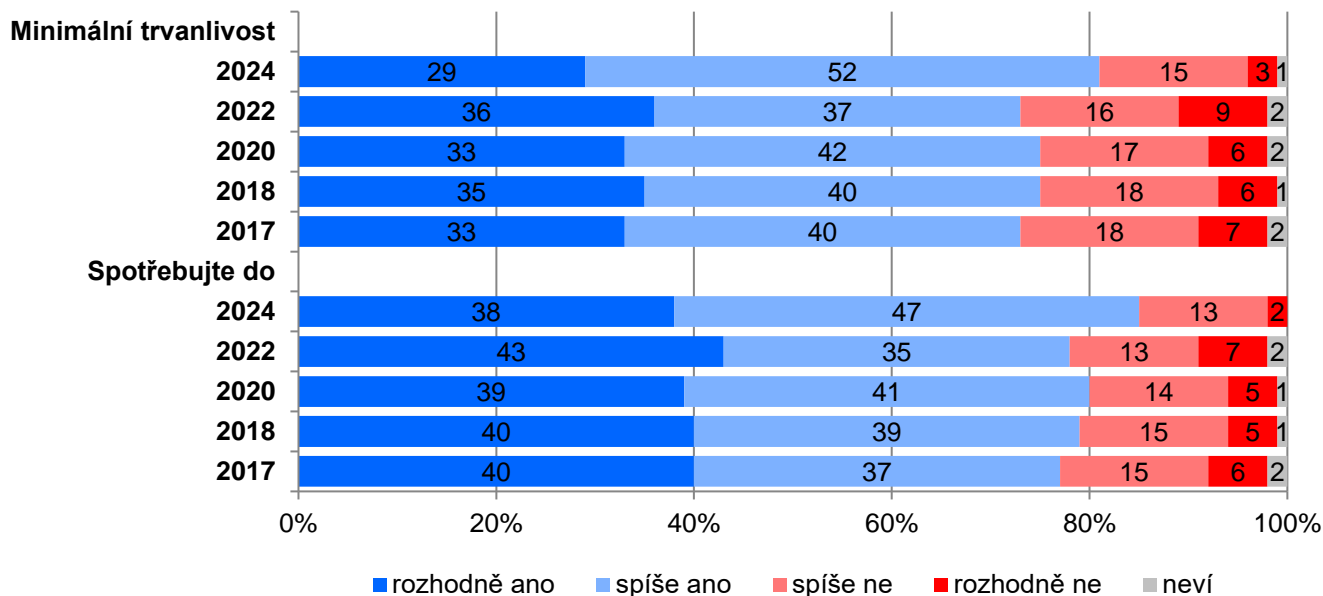
V porovnání s předchozím výzkumem z roku 2022 se znalost pojmu „Minimální trvanlivost“ mírně zvýšila, když správnou odpověď uvedla o 5 procentních bodů více respondentů než před dvěma lety. Pokud se podíváme na výsledky v delší časové perspektivě, tedy od roku 2017, můžeme u tohoto pojmu vidět v podstatě kontinuální zlepšování obeznámenosti české veřejnosti s tímto pojmem, když podíl respondentů uvádějících správnou odpověď se mezi lety 2017 a 2024 zvýšil o 17 procentních bodů.

V případě pojmu „Spotřebujte do“ zůstávala jeho znalost mezi lety 2017 a 2022 u české veřejnosti konstantní a správnou odpověď uváděly asi tři čtvrtiny oslovených. V aktuálním výzkumu se tato znalost naopak zlepšila a správnou odpověď, tedy že jde o datum, do kdy je výrobek zdravotně nezávadný, zvolilo o 9 procentních bodů více respondentů než v roce 2022 a naopak se snížil podíl těch, kteří se mylně domnívali, že jde o datum garantující optimální chuť a kvalitu výrobku (pokles o 5 procentních bodů). Jedná se o pozitivní posun značící lepší obeznámenost české veřejnosti s tímto údajem.

⁵ Znění otázky: „Co podle Vás znamená označení na potravinách „Minimální trvanlivost“/„Spotřebujte do“?“ Datum, na které nemusí nikdo hledět, je to formalita. Datum, které garantuje, že bude výrobek nejkvalitnější a nejchutnější. Datum, které upozorňuje, do kdy je výrobek zdravotně nezávadný.

Následně nás zajímalo, do jaké míry je pro respondenty rozhodující datum „Minimální trvanlivosti“ a „Spotřebujte do“ při nákupu potravin (viz graf 2). Ukazuje se, že oba údaje jsou pro většinu lidí při nákupu potravin přibližně stejně rozhodující, přičemž na „Minimální trvanlivost“ hledí více než čtyři pětiny (81 %) dotázaných, z toho pro 29 % hraje při nakupování roli „rozhodně“ a pro 52 % „spíše“. Naopak necelá pětina (18 %) české veřejnosti údaj o „Minimální trvanlivosti“ za rozhodující pro nákup potravin nepovažuje, konkrétně 15 % se podle něj spíše nerozhoduje a 3 % se podle něj rozhodně nerozhodují. Na údaj „Spotřebujte do“ se zaměřuje 85 % občanů, přičemž pro 38 % hraje při rozhodování roli „rozhodně“ a pro 47 % „spíše“. Označení „Spotřebujte do“ není relevantní pro srovnatelnou část veřejnosti jako tomu je u „minimální trvanlivosti“ (15 %). Konkrétně 13 % jej při rozhodování o nákupu spíše nezohledňuje a 2 % rozhodně.

Graf 2: Rozhodování při nákupu potravin dle data „Minimální trvanlivost“ a „Spotřebujte do“ (v %)⁶

Pozn.: Zahnutí pouze ti, kteří alespoň někdy nakupují.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, Potraviný.

Není překvapující, že těmto údajům na potravinách přikládají větší význam lidé, kteří si je spojují s deklarací kvality, chuti či zdravotní nezávadnosti. Naopak pro dotázané, kteří je považují za formalitu, nejsou rozhodující při nakupování potravin. Významně více pak ve svém rozhodování tato označení zohledňují ženy a lidé nad 65 let.

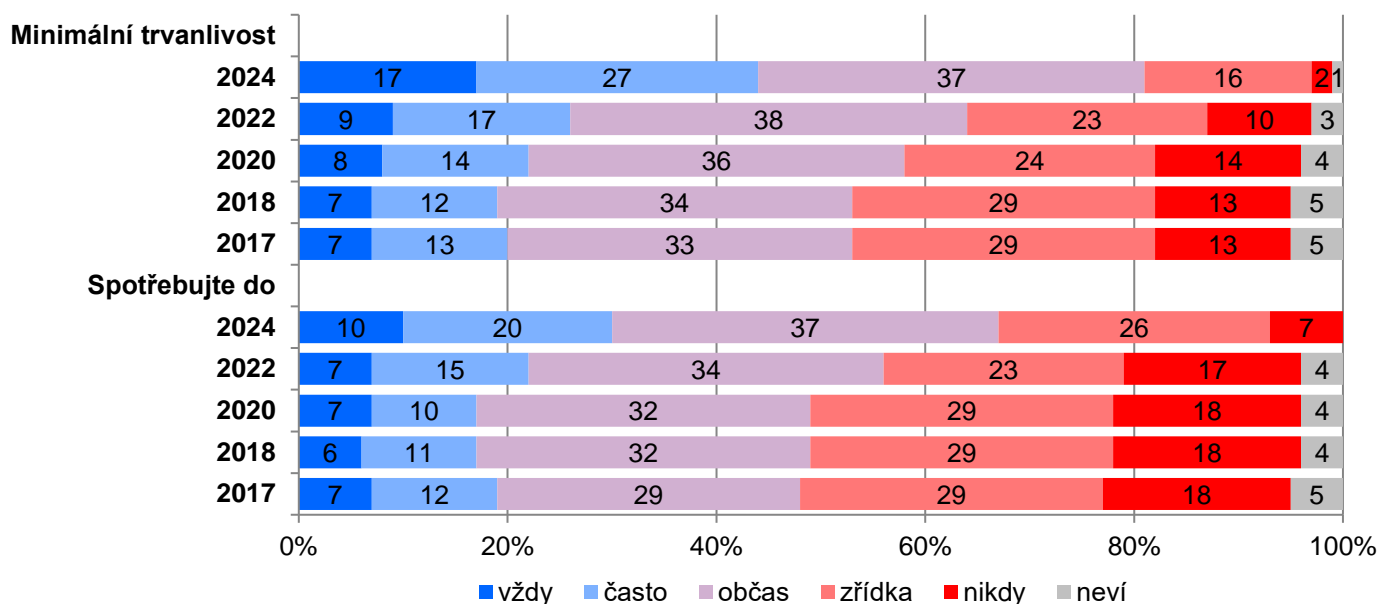
Odpovědi respondentů na vliv termínu „Spotřebujte do“ a „Minimální trvanlivost“ na jejich nákupní chování se mezi lety 2017 a 2022 prakticky neměnily. V aktuálním výzkumu jsme ale zaznamenali určitý obrat, když jejich důležitost pro respondenty mírně vzrostla. Konkrétně to, že se podle těchto termínů rozhoduje, uvedlo v případě „Minimální trvanlivosti“ o 8 procentních bodů více respondentů, v případě pojmu „Spotřebujte do“ o 7 procentních bodů.

Více čtyři pětiny (81 %) dotázaných spotřebovává alespoň občas ve své domácnosti potraviny s prošlým datem minimální trvanlivosti, přičemž 17% spotřebovává tyto potraviny „vždy“, více než čtvrtina (27 %) „často“ a necelé dvě pětiny (37 %) „občas“. Další asi šestina (16 %) českých občanů konzumuje potraviny s prošlým datem „minimální trvanlivosti“ zřídka a pouhá 2 % tak nečiní vůbec nikdy.

Potraviny s prošlým datem použitelnosti („Spotřebujte do“) spotřebovávají aspoň občas přibližně dvě třetiny (67 %) respondentů (10 % „vždy“, 20 % „často“ a 37 % „občas“). Naopak „zřídka“ konzumuje potraviny po uplynutí data „Spotřebujte do“ více než čtvrtina (26 %) dotázaných. Pouze necelá desetina (7 %) pak potraviny pro uplynutí lhůty „Spotřebujte do“ nekonzumuje „nikdy“ (viz graf 3).

⁶ Znění otázky: „Rozhodujete se při nakupování potravin pro Vaši domácnost podle jejich data... a) minimální trvanlivost, b) spotřebujte do.“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

Graf 3: Spotřeba potravin s prošlým datem „Minimální trvanlivosti“ a „Spotřebujte do“ (v %)⁷

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost, Potraviny.

Ochota konzumovat potraviny po uplynutí lhůty „Minimální trvanlivosti“ je vyšší u lidí ve věku 20 až 54 let, mezi lidmi se špatnou životní úrovní vlastní domácnosti a těmi, kteří tento údaj označují za pouhou formalitu. V případě data „Spotřebujte do“ jde rovněž častěji o lidi se špatnou životní úrovní a také o ty, kteří nevědí, že jde o datum, které garantuje zdravotní nezávadnost potraviny.

Graf 3 také umožňuje porovnání aktuálních výsledků s výsledky minulých šetření z let 2017 až 2022. Jak můžeme vidět, v případě pojmu „Minimální trvanlivost“ v čase postupně roste ochota českých občanů konzumovat potraviny i po uplynutí tohoto data, což pravděpodobně souvisí s rostoucí informovaností o jeho významu a rostoucím povědomím o skutečnosti, že potraviny po uplynutí tohoto data nejsou zdravotně závadné. V porovnání s výzkumem z roku 2022 je v aktuálním vidět zejména výrazný nárůst podílu respondentů, kteří takové potraviny konzumují „často“ (o 10 procentních bodů) či dokonce „vždy“ (o 8 procentních bodů), významně méně je naopak těch, kteří takové potraviny konzumují jen „zřídka“ (pokles o 7 procentních bodů) nebo vůbec „nikdy“ (pokles o 8 procentních bodů).

Také v případě potravin po uplynutí lhůty „Spotřebujte do“ vidíme ve společnosti nárůst ochoty občanů tyto potraviny konzumovat, ke kterému ale dochází až v posledních čtyřech letech, neboť mezi lety 2017 a 2020 byla situace stabilní. Mezi roky 2020 a 2024 vzrostl podíl těch, kteří potraviny po uplynutí data „Spotřebujte do“ konzumují často (o 10 procentních bodů) a významně naopak poklesl podíl těch, kteří tak nečiní nikdy (o 11 procentních bodů).

⁷ Znění otázky: „Spotřebáváte běžně potraviny, u kterých Vám doma projde datum označené jako: a) minimální trvanlivost, b) spotřebujte do.“ Varianty odpovědí: nikdy, zřídka, občas, často, vždy.

Technické parametry výzkumu

Výzkum:	<i>Panel naše společnost, Potraviny 2024</i>
Realizátor:	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.</i>
Projekt:	<i>Strategie AV21 „Potraviny pro budoucnost“</i>
Termín terénního šetření:	<i>17. 5. – 28. 5. 2024</i>
Výběr respondentů:	<i>Vícestupňový stratifikovaný náhodný výběr</i>
Strata:	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště</i>
Vážení dat:	<i>Designové váhy zohledňující počet osob v domácnosti a post stratifikační váhy na křížení velikosti místa bydliště proti NUTS2, a dále na věk, vzdělání, pohlaví</i>
Zdroj dat pro vážení dat:	<i>Český statistický úřad</i>
Reprezentativita:	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Počet dotázaných:	<i>1 075</i>
Metoda sběru dat:	<i>Online dotazování CAWI + osobní dotazování CAPI</i>
Výzkumný nástroj:	<i>Standardizovaný dotazník</i>
Otázky:	<i>PL_28, PL_29, PL_30, PL_31</i>
Kód zprávy:	<i>OR240930</i>
Zveřejněno dne:	<i>30. září 2022</i>
Zpracovala:	<i>Naděžda Čadová</i>

Slovníček pojmů:

Popis výběru respondentů do Panelu naše společnost – Respondenti panelu jsou získáváni pomocí vícestupňového stratifikovaného výběru skupin s opakováním. Oporou výběru je Registr sčítacích obvodů a budov (RSO). Strata výběru jsou kraje ČR křížené s velikostí obce (66 strat). V rámci každého strata je primární jednotka výběru obec. Při výběru obce je zohledňován její počet obyvatel (větší obec má větší pravděpodobnost výběru) a výběr umožňuje opakování výběru obce. V rámci obce je vždy vybráno náhodně 6 adres budov opět s pravděpodobností podle počtu obyvatel budovy (s opakováním). V budově je náhodně vybrána jedna domácnost (bez opakování) a v domácnosti je náhodně vybrán jeden její člen. Tento postup společně s designovými vahami zohledňujícími počet obyvatel domácnosti a post-stratifikačními vahami zajišťuje reprezentativitu výběru vzhledem k cílové populaci.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Vážení dat – způsob zvýšení reprezentativity souboru vzhledem k vybraným charakteristikám populace pomocí přiřazení váhy každému respondentovi. Váhy jsou vytvářeny pomocí metody iterativního proporčního vážení a pohybují se v rozsahu 0,333 až 3.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.

„Aktivita byla podpořena Strategii Akademie věd AV21 v rámci výzkumného programu „Potraviny pro budoucnost“.
<http://www.potravinyav21.cz/>